

Marek Matejun

Rozdział 5

Metody i zakres prowadzonych badań empirycznych

[Po więcej publikacji zapraszam na www.matejun.pl]

5.1. Główne założenia i metody badawcze

Charakteryzując nauki o zarządzaniu zwraca się często uwagę, że sytuują się one w grupie nauk empirycznych i jednocześnie praktycznych, przy silnym dążeniu do odrębności przedmiotowej i poszukiwaniu tożsamości metodologicznej na gruncie nauk ekonomicznych [Kołodziejczak, Sobczyk, 2006, s. 22–24]. Na silny związek **zarządzania z działalnością praktyczną** zwraca uwagę S. Sudoł [2012, s. 1527], podkreślając jednocześnie konieczność stałego podnoszenia rygorów naukowych w obszarze nauk o zarządzaniu zarówno w zakresie gromadzenia i rozwijania wiedzy, jak i stosowania metod badawczych oraz procesu empirycznej weryfikacji teorii. Działania te powinny zapewniać symultaniczną realizację funkcji poznawczej i opisowej poznania naukowego [zob. Kuciński, 2010, s. 61–69] w warunkach pewnej **specyfiki nauk o zarządzaniu**, do której można zaliczyć [Matejun, 2012, s. 174]:

- stosunkowo niski poziom uniwersalizmu i trwałości praw naukowych, przy jednoczesnej konieczności uwzględniania czynników niemierzalnych oraz przewadze funkcji projekcyjnej i zapewnienia użyteczności praktycznej;
- szeroki zakres wykorzystania metod jakościowych, pozwalających na bardziej precyzyjne uchwycenie specyfiki zjawisk i uwzględnianie wpływu zmiennych niemierzalnych lub trudno mierzalnych na procesy zarządzania zachodzące w organizacjach;
- specyficzny charakter teorii, z dominacją: pod względem zakresu – teorii średniego zasięgu oraz mikroteorii, pod względem przebiegu – analizy procesów dynamicznych, a z punktu widzenia struktury – luźno powiązanych systemów myślowych;
- dominujące postulaty eklektyzmu metodologicznego i związanej z nim polimetodyczności zarządzania, a także triangulacji metodologicznej, zakładającej konieczność stosowania różnych, wzajemnie korygujących się i weryfikujących metod badawczych.

Biorąc to pod uwagę jako ważny etap realizacji tego projektu, związany z bezpośrednią realizacją celów pracy oraz weryfikacją wyznaczonych hipotez badawczych, przewidziano **prace empiryczne** przeprowadzone w zbiorowości firm

małej i średniej wielkości, działających w regionie łódzkim. W badaniach wykorzystano przede wszystkim podejście oparte na indukcji niezupełnej [Apanowicz, 2003, s. 28–29], którego celem była próba sformułowania pewnych wniosków i uogólnień na podstawie obserwacji jednostkowych faktów. W tym celu zastosowano dwie **procedury badawcze**.

1. **Lustrację** [Mika, 1981, s. 45 i nast.], właściwą dla nomotetycznego podejścia badawczego¹, wpisującą się w zasady i cele badań ilościowych w naukach o zarządzaniu [Dyduch, 2011, s. 101–124]. W ramach tej procedury wykorzystano metodę badań ankietowych.
2. **Studium przypadku**², wykorzystane do przedstawienia egzemplifikacji kierunków rozwoju przedsiębiorczości technologicznej w wybranych firmach. Ta część badań wpisuje się w idiograficzne podejście badawcze i wiąże się z pewnymi korzyściami (ale i ograniczeniami) charakterystycznymi dla badań jakościowych w naukach o zarządzaniu³. Wyboru tej metody dokonano w celu przedstawienia szczegółowych i pogłębionych (w stosunku do badań ankietowych) opisów funkcjonowania przedsiębiorstw w określonych obszarach rozwoju przedsiębiorczości technologicznej, ze szczególnym uwzględnieniem wyjaśnienia przyczyn, rezultatów i uwarunkowań przebiegu analizowanych procesów w konkretnych warunkach i kontekście.

Prace badawcze przeprowadzono w zbiorowości firm małej i średniej wielkości działających **na terenie województwa łódzkiego**. Wyboru obszaru geograficznego dokonano kierując się zarówno bliskimi związkami z łódzkim, małym i średnim biznesem, jak również zmianami, jakie następują w strukturze przemysłowej tego regionu na tle przemian społeczno-gospodarczych i procesów transformacji gospodarki polskiej. Po znaczącym ograniczeniu działania dużych przedsiębiorstw nastąpił tu znaczny rozwój sektora małych i średnich firm, a wsparcie dla takich podmiotów jest jednym z założeń strategii rozwoju województwa łódzkiego na lata 2007–2020 [*Strategia rozwoju...*, 2006, s. 28–29].

Na analizowanym obszarze mały i średni biznes może spodziewać się korzystnych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej. Na przykład oferowane są tu z reguły niższe koszty wynajmu powierzchni biurowych i magazynowych niż w innych dużych miastach. Niższe są tu także ceny gruntów czy koszty pracy. Korzystne jest również centralne położenie oraz rozbudowa sieci autostrad, co stanowi dodatkowy atut dla firm logistycznych oraz centrów zaopatrzeniowych. Na rozpatrywanym terenie skoncentrowany jest również silny potencjał edukacyjny i naukowy, stanowiący wsparcie dla firm sektora MSP. W efekcie dla podmiotów gospodarczych dostępne są ponadprzeciętne zasoby wykwalifikowanych pracowników i absolwentów. Realizowanych jest też wiele dużych inwestycji, które dodatkowo ożywiają potencjał społeczno-gospodarczy tego regionu⁴.

¹ Na temat podejścia idiograficznego i nomotetycznego w naukach o zarządzaniu zob. szerzej: Niemczyk [2011, s. 24–25].

² Zob. szerzej: Czakon [2011, s. 46–61].

³ Zob. szerzej: Matejun [2011, s. 93–101].

⁴ Na podstawie materiałów z opracowania: *Atrakcyjność inwestycyjna...* [2010].

Na terenie województwa łódzkiego podejmowanych jest wiele inicjatyw i powstaje wiele instytucji mających na celu wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw. Można do nich zaliczyć⁵:

- jednostki samorządu terytorialnego oraz powoływane przez nie jednostki organizacyjne, wyspecjalizowane do obsługi i świadczenia usług na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw;
- publiczne i prywatne szkoły wyższe oraz inne instytucje naukowe i dydaktyczne działające w regionie, np. Politechnika Łódzka, Uniwersytet Łódzki, Społeczna Akademia Nauk w Łodzi oraz wiele ośrodków międzynarodowej współpracy naukowej; świadczą one nie tylko bezpośrednie usługi na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw, związane np. z dyfuzją wiedzy oraz transferem technologii, lecz pełnią także ważną rolę w kształceniu kadr przyszłych przedsiębiorców, menedżerów oraz pracowników najmniejszych podmiotów gospodarczych;
- Łódzką Specjalną Strefę Ekonomiczną oraz liczne inicjatywy klastrów (np. Klaster Bioenergia dla Regionu, Klaster Innowacji Tekstylnych, czy Klaster Technik Laserowych);
- ponad 60 ośrodków innowacji i przedsiębiorczości wspierających małe i średnie przedsiębiorstwa, oferujących usługi doradcze, finansowe, informacyjne oraz szkoleniowe, z których wiele działa w ramach Krajowego Systemu Usług, koordynowanego na szczeblu centralnym przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości.

Według analiz Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową, prowadzonych w 54 wyodrębnionych podregionach na terenie całej Polski, region łódzki został sklasyfikowany [Nowicki (red.), 2011, s. 19–38]:

- na drugim miejscu pod względem atrakcyjności inwestycyjnej **dla sektora usługowego;**
- na trzecim miejscu pod względem atrakcyjności inwestycyjnej **dla działalności przemysłowej;**
- na czwartej pozycji z punktu widzenia atrakcyjności inwestycyjnej w obszarach **zaawansowanych technologii.**

Jako silne strony tego regionu w odniesieniu do sfery działalności wysokotechnologicznej zidentyfikowano:

- bardzo wysoką jakość zasobów pracy oraz bardzo dużą liczbę potencjalnych pracowników, w tym przede wszystkim absolwentów i studentów uczelni wyższych; wysoki poziom przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej społeczeństwa;
- dostępność transportową, wyrażającą się występowaniem ważnych węzłów komunikacyjnych rangi ponadregionalnej, dostępem do lotniska międzynarodowego oraz bliskością metropolii warszawskiej;
- chłonność rynku, związaną z relatywnie wysoką siłą nabywczą gospodarstw domowych oraz podmiotów gospodarczych;

⁵ Zob. szerzej: Matejun [2012, s. 96–104].

- poziom rozwoju gospodarczego, wyrażający się korzystną strukturą gospodarki, a także ponadprzeciętną wydajnością pracy.

Jako słabą stronę podregionu łódzkiego zidentyfikowano natomiast stosunkowo niski poziom bezpieczeństwa powszechnego, wyrażający się wysokim poziomem przestępczości i jednocześnie niekorzystnymi wskaźnikami wykrywalności przestępstw.

Wyżej przedstawione uwarunkowania i wysokie oceny ekspertów sprawiają, że w regionie łódzkim tworzą się dalsze, korzystne perspektywy dla funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw, co sprawia, że analiza możliwości rozwojowych firm tego sektora na tym obszarze wydaje się być w pełni uzasadniona.

Pierwszym etapem badań empirycznych, realizowanych w związku z niniejszym projektem, były **badania ankietowe** przeprowadzone na próbie firm małej i średniej wielkości działających w województwie łódzkim. Do podstawowych celów tej części badań zaliczono:

- analizę uwarunkowań (stymulujących i hamujących) oraz mechanizmów rozwoju przedsiębiorczości technologicznej w badanych firmach;
- analizę stanu wiedzy, świadomości i nastawienia przedsiębiorców w zakresie przedsiębiorczości technologicznej, mającej wpływ na rozwój badanych firm;
- analizę stopnia wykorzystania określonych metod rozwoju przedsiębiorczości technologicznej w badanych przedsiębiorstwach.

Na wybór metody ankietowej wpłynęła przede wszystkim możliwość objęcia badaniami większej liczby podmiotów gospodarczych, jak również zwiększenie stopnia anonimowości respondentów (co było warunkiem zgody na przeprowadzenie badań w wielu przedsiębiorstwach). Podejmując decyzję o zastosowaniu metody badań ankietowych brano również pod uwagę różnorodne jej ograniczenia. Należy do nich przede wszystkim możliwość występowania niewypełnionych lub błędnie wypełnionych fragmentów kwestionariusza oraz ewentualne trudności w interpretacji treści niektórych pytań.

W procesie przygotowania kwestionariusza ankiety starano się ograniczyć wpływ tych niekorzystnych czynników przede wszystkim odpowiednio konstruując zadawane pytania oraz przeprowadzając w listopadzie 2011 r. **badania pilotażowe** na próbie 20 małych i średnich firm. Na ich podstawie zweryfikowano treść kwestionariusza ankiety, wprowadzając poprawki ułatwiające odpowiedzi. **Badania właściwe** przeprowadzono na próbie 300 firm małej i średniej wielkości w okresie od sierpnia do października 2012 r..

W badaniach zastosowano losowy dobór próby na podstawie operatu populacji, którym był wykaz podmiotów udostępnionych przez firmę zewnętrzną, z którą zespół badawczy współpracował w trakcie prowadzenia prac empirycznych. W operacie znalazły się celowo dobrane firmy, spełniające następujące warunki:

- odpowiednia wielkość firmy mierzona liczbą zatrudnionych pracowników w przeliczeniu na pełne etaty; do kategorii firm małej wielkości kwalifikowano podmioty o średniorocznym zatrudnieniu w przedziale 10–49 osób, natomiast do

grupy średnich przedsiębiorstw jednostki o zatrudnieniu w przedziale 50–249 pracowników;

- siedziba firmy znajduje się na terenie województwa łódzkiego;
- do badań wytypowano firmy działające w różnych sektorach i branżach, aby uzyskać informacje na temat wykorzystywanych metod rozwoju przedsiębiorczości technologicznej w różnorodnych typach podmiotów gospodarczych.

Jako **technikę badawczą** zastosowano technikę ankiety rozdawanej bezpośrednio w przedsiębiorstwach. **Narzędziem badawczym** był obszerny, autorski kwestionariusz ankiety w wersji drukowanej. Został on podzielony na 4 zasadnicze części, odpowiadające merytorycznie modelowym rozważaniom przedstawionym w części teoretycznej niniejszej pracy. Dodatkowo na początku kwestionariusza zamieszczono zaproszenie do udziału w badaniach wraz z zapewnieniem, że uzyskane informacje będą miały charakter anonimowy. Na końcu umieszczono natomiast część metryczkową, zawierającą informacje o przedsiębiorstwie oraz o respondencie.

Celem pierwszej części kwestionariusza ankiety było zebranie informacji na temat poziomu rozwoju przedsiębiorczości technologicznej w badanych podmiotach. W kolejnej części zadano pytania weryfikujące wiedzę respondentów na temat możliwości i metod rozwoju przedsiębiorczości technologicznej. Część trzecią poświęcono zebraniu informacji na temat otoczenia i współpracy międzyorganizacyjnej badanych podmiotów. Ostatni fragment kwestionariusza poświęcono natomiast zagadnieniom wpływu kryzysu i ryzyka na przedsiębiorczość technologiczną analizowanych firm sektora MSP.

Łącznie w kwestionariuszu ankiety znalazło się 40 pytań skierowanych do respondentów, w tym:

- 15 pytań kafeteryjnych (z wariantami wyboru);
- 22 pytania tabelaryczne ze skalą ocen lub inną formą wypełnienia;
- 1 pytanie informacyjne, charakteryzujące partnerów zewnętrznych w procesie rozwoju przedsiębiorczości technologicznej;
- 2 pytania otwarte o prostej strukturze odpowiedzi.

W części metryczkowej dotyczącej przedsiębiorstwa znalazło się 14 pytań na temat formy prawnej, wielkości zatrudnienia, wyników finansowych, charakterystyki otoczenia, w którym działa firma itp. W części metryczkowej dotyczącej respondenta zadano zaś 5 pytań określających płeć, wiek oraz wykształcenie. Respondentami w badaniach byli właściciele lub menedżerowie zarządzający analizowanymi podmiotami w imieniu właścicieli.

Drugim etapem badań empirycznych realizowanych w ramach tego projektu były badania przeprowadzone **metodą studium przypadku** w wybranych celowo firmach małej lub średniej wielkości. Do przeprowadzenia analiz wybrano trzy podmioty.

1. **Zakład P.H.U „Passa” B. Szymańska** produkujący artykuły gumowe i silikonowe. Badania w tej firmie prowadzono w okresie styczeń–marzec 2012 r. Jako podstawowy cel wyznaczono tu pogłębienie badań ilościowych w obszarze ogólnych możliwości rozwoju innowacyjnego i technologicznego przedsiębiorstwa,

wraz ze wskazaniem podstawowych barier rozwoju przedsiębiorczości technologicznej.

2. **Firmę MakoLab SA**, która działa w branży informatycznej. Badania w tym przedsiębiorstwie prowadzono w okresie lipiec–wrzesień 2011 r. Podstawowym celem tej części badań było pogłębienie analiz ilościowych w obszarze współpracy z otoczeniem w procesie rozwoju przedsiębiorczości technologicznej.
3. **Przedsiębiorstwo „Tomadex” T. Szulc, A. Czajka s.c.**, zajmujące się produkcją gadżetów reklamowych, skierowanych do klubów sportowych i ich fanów. Badania te zostały przeprowadzone w okresie luty–kwiecień 2012 r., a ich zasadniczym celem było pogłębienie badań ilościowych w obszarze hamującego oraz stymulującego wpływu kryzysu na rozwój przedsiębiorczości technologicznej.

W ramach tej procedury badawczej wykorzystano dwie **szczegółowe metody badawcze**: metodę wywiadu oraz metodę badania dokumentów. Wywiady przeprowadzono z właścicielami bądź z kadrami kierowniczą badanych podmiotów. W tym przypadku zastosowano technikę wywiadu kwestionariuszowego, a narzędziami badawczymi były trzy autorskie kwestionariusze wywiadu dostosowane każdorazowo do specyfiki merytorycznej poruszanych zagadnień.

W przypadku firm: „Passa” oraz „Tomadex” respondentami byli właściciele przedsiębiorstw. Spółkę MakoLab reprezentował natomiast Dyrektor Rozwoju Oprogramowania, który pracuje w analizowanej firmie od 2003 r., pełniąc funkcję menedżera średniego szczebla, podlegającego bezpośrednio Prezesowi spółki. Kierował on zespołem 7 osób obejmujących kierowników poszczególnych działów oraz jedno stanowisko pomocnicze. Zasięg kierowania wynosi natomiast ok. 50 osób. Dyrektor koordynuje pracę sześciu działów zorientowanych produktowo, w tym m.in. działu Projektów IT, Systemów ERP, działu CRM, Serwisów oraz Wsparcia Technicznego. Jego zadania koncentrują się wokół planowania rozwoju wykorzystywanych technologii informatycznych, a także doboru i rozwoju kadry programistów pracujących w przedsiębiorstwie.

Badania wymienionych wyżej przedsiębiorstw uzupełniono opisem ich działalności, ze szczególnym uwzględnieniem stosowanych rozwiązań z zakresu przedsiębiorczości technologicznej. Źródłami informacji były tu różnorodne dokumenty badanych przedsiębiorstw, takie jak: umowy i statuty spółek, regulaminy i struktury organizacyjne, plany biznesowe rozwoju przedsiębiorstw, umowy gospodarcze i inne dokumenty. W tej części badań jako technikę badawczą zastosowano analizę treści.

Obliczenia i analizy statystyczne materiału empirycznego zebranego w trakcie prowadzonych prac badawczych wykonano przy użyciu programu statystycznego Statistica oraz arkusza kalkulacyjnego Microsoft Excel. Połączenie wyników ilościowych badań ankietowych zrealizowanych na próbie firm małej i średniej wielkości z pogłębionymi analizami jakościowymi przeprowadzonymi w trzech wybranych celowo przedsiębiorstwach pozwoliło dokonać rzetelnej i szerokiej oceny czynników oraz metod rozwoju przedsiębiorczości technologicznej w tych podmiotach.

To jest fragment publikacji

Zapraszam do zakupu całej książki w księgarni Wydawnictwa WNT

http://wnt.pl/product.php?id_product=289597